

DR CHRISTOS D. KATSETOS
M.D., PH.D., F.R.C.PATH.
2001 HAMILTON STREET
SUITE 1406
PHILADELPHIA, PENNSYLVANIA 19130
215-963-0087
267-861-5158 FAX

11 Νοεμβρίου, 2007

ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ, Η ΡΑΧΟΚΟΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ¹

Χρίστου Δ. Κατσέτου, Καθηγητή της Ιατρικής Σχολής του παν/μίου Drexel
Φιλαδέλφεια, Πενσυλβάνια, Η.Π.Α.

Η παρουσία δίγλωσσων πληθυσμών στα Βαλκάνια με ενεργό συμμετοχή στην Ελληνική πνευματική, κοινωνική και εθνική ζωή προηγείται της ιδρύσεως του νεοελληνικού κράτους. Περιπτώσεις αλλόγλωσσων πληθυσμών με ελληνική συνείδηση καταγράφονται και πέρα των ορίων του ελλαδικού κράτους, και δη σε κράτη όπου επίσημη πολιτική γραμμή τον τελευταίο αιώνα είναι αυτή της εθνοτικής ετεροποίησης των συγκεκριμένων ομάδων από την Ελλάδα. Βλ. για παράδειγμα την διακήρυξη των Κορυτσαίων μεταναστών στην Αμερική του 1913 <http://maillists.uci.edu/mailman/public/mgsa-l/2006-February/006724.html>.

Ο χαρακτηρισμός των Βλάχων ως "εθνοτική ομάδα" ξεχωριστή από αυτή των υπολοίπων Ελλήνων ανάγεται στο ερώτημα προσδιορισμού και προσλήψεως της ταυτότητας [ή των ταυτοτήτων] μίας πληθυσμιακής ομάδας.

Ας μου επιτραπεί εν προκειμένω να επισημάνω ότι το πως ορίζει κανείς την σχέση του προς ένα κοινό ανήκειν δεν είναι αποτέλεσμα κανενός γενετικού κώδικα, φυσικών ανθρωπομετρικών στοιχείων ή χρήσεως γλωσσικού ιδιώματος. Ο σοφός δάσκαλος και πατέρας της ελληνικής βυζαντινολογίας Κωνσταντίνος Άμαντος τόνιζε ότι "η ιδέα της καθαρής φυλής είναι ρομαντική πλὴν ὅμως ἀχρηστος". Γνώριζε ότι ο μεσαιωνικός Ελληνισμός, του οποίου συνέχεια είμαστε εμείς οι νεότεροι Έλληνες, ήταν το μείγμα διαφόρων πληθυσμιακών και γλωσσικών ομάδων. Επί παραδείγματι στη μεσαιωνική Ἡπειρο (Ἄνω Βλαχία και μετέπειτα στη βυζαντινή επαρχία του Δεσποτάτου της Ηπείρου) η αρχή της δίγλωσσίας ή ακόμη και της πολυγλωσσίας ήταν ο κανόνας και όχι η εξαίρεση. Ωστόσο αυτό δεν απαγόρευε στον πληθυσμό της να αισθάνεται και να αυτοπροσδιορίζεται διαχρονικά ως ρωμαϊκός (ρωμαϊκός).

Η Ρωμείκη ταυτότητα συνοψίζονταν (εν μέρει) στην ελληνική γλώσσα, κυρίως όμως στην Ορθοδοξία και στην συλλογική αυτογνωσία μιας κοινής πολιτισμικής κληρονομιάς μέσα από το Ρωμείο μιλέτι. Τα τελευταία αποτελούσε και το

¹ Μέρος του άρθρου δημοσιεύθηκε στο φύλλο της Κυριακής 11 Νοεμβρίου 2007 της εφημερίδας ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ, σελ. 17

βασικότερο ενοποιητικό της στοιχείο. Το Γένος των Ρωμαίων δεν ήταν κάτι μονοσήμαντο. Στη νεότερη εποχή την ελληνική εθνική ιδέα την συγκρότησαν (και ενετάχθησαν σ' αυτήν) άνθρωποι που είχαν συνείδηση αφενός μεν της ρωμείκης κληρονομιάς αφετέρου δε του κλασσικού ελληνικού κόσμου. Επιπρόσθετα οι ιδέες του Διαφωτισμού και οι κοινωνικοί τους διαμόρφωσαν το πλαίσιο της νέας εθνικής ιδεολογίας των Ελλήνων.

Αναφορικά με τους Βλάχους της Ελλάδος, η αδιαφιλονίκητη συμμετοχή τους στη συγκρότηση αυτού που κατά την περίοδο της βυζαντινής Ρωμανίας (αλλά και μεταβυζαντινά μέσα από το Ρωμέϊκο μιλέτι/Rum millet) ονομάστηκε Γένος Ρωμαίων και στη νεότερη περίοδο ως Γένος και Έθνος των Ελλήνων, τοποθετείται χρονικά πολύ πριν την δημιουργία του Νεοελληνικού κράτους (δηλ. κατά τον 17ο και αναμφισβήτητα στον 18ο αιώνα). Υπό αυτή την έννοια οι ελληνόφρονες Βλάχοι, όντες διαχρονικά πιστοί στο Ρωμέϊκο μιλέτι, ανήκουν δικαιωματικά στο ιστορικά διαμορφωμένο Γένος και Έθνος των Ελλήνων.

Δεν νομίζω ότι χρειάζεται να επεκταθώ εν προκειμένω σε όσα αφορούν την τεράστια συμβολή των Βλάχων στην δημιουργία του σύγχρονου Ελληνικού κράτους. Ωστόσο οφείλω να τονίσω ότι οι Βλάχοι του Γένους είχαν σημαντική -αν όχι καθοριστική- συμμετοχή στη διαδικασία της συγκροτήσεως αυτής καθ'αυτήν της ελληνικής εθνικής ιδέας μέσα από τα σπλάχνα της Ρωμιοσύνης και πολύ πριν από την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους. Το γεγονός αυτό εμπεριέχει μία θεμελιωδώς διαφορετική σχέση των Βλάχων προς το ελληνικό έθνος απ' ότι αυτή που δημιουργεί η νομική σχέση που προκύπτει από την ιδιότητα του πολίτη του ελληνικού κράτους.

Θα παραπέμψω εν προκειμένω το θέμα της Βλάχικης γλώσσας στους ειδικούς γλωσσολόγους κάνοντας ωστόσο μνεία στο έργο του ακαδημαϊκού Αντώνη Κεραμόπουλου [1] και στην τεράστια ερευνητική συνεισφορά του διεθνώς καταξιωμένου ρωμανιστή-βαλκανιολόγου Αχιλλέως Λαζάρου [2]. Εν ολίγοις, είναι γενικώς αποδεκτό ότι αυτό που ονομάζουμε 'Βλάχικα' αποτελεί ένα πολύμορφο σύνθετο τοπικών λατινογενών διαλέκτων που περιέχουν έναν απροδιόριστο (αλλά σημαντικό) αριθμό ελληνικών λέξεων [1, 2]. Τα βλάχικα δεν αποτελούν ομοιογενή γλώσσα ούτε διάλεκτο της Ρουμανικής [2]. Υπάρχει επίσης το ιστορικό προηγούμενο των αρβανιτόφωνων και σλαβόφωνων Βλάχων με ακραιφνή ελληνική συνείδηση (βλ. λ.χ. χρήση της σλαβικής διαλέκτου από Βλάχους της Ιεροπηγής, Καστοριάς, του Σκρά, Κιλκίς κ.ο.κ.)

Οι Βλάχοι αποτέλεσαν την ραχοκοκαλιά του Ρωμείκου στη Μακεδονία (Πελαγονίας συμπεριλαμβανομένης), Ήπειρο και Θεσσαλία. Οι Βλάχοι του Γένους συνετέλεσαν τα μέγιστα στην διάχυση της Ελληνικής παιδείας και κληροδότησαν την ίδρυση και λειτουργία πληθώρας Ελληνορθόδοξων σχολείων στον ευρύτερο μητροπολιτικό χώρο της Μακεδονίας και της Διασποράς (Βιέννη/Παραδουνάβιες Ηγεμονίες κ.α.) Σημειωτέον ότι η Μοσχόπολη υπήρξε η κοιτίδα του Ελληνοβλάχικου πολιτισμού έχοντας εξελιχθεί σε κέντρο Ελληνικής παιδείας και γραμμάτων στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο της κεντροδυτικής Οθωμανικής

Ρούμελης κατά τον 18ο αιώνα.

Κατά την περίοδο του Β' Π.Π. οι Βλαχόφωνοι του ελλαδικού χώρου διετήρησαν - στη συντριπτική τους πλειοψηφία- την ακραιφνή Ελληνική τους συνείδηση αντιστεκόμενοι σθεναρά στη πρόκληση της ξενοκίνητης "Ρωμαϊκής Λεγεώνας". Και αυτό παρά το γεγονός ότι νωρίτερα, δηλαδή κατά την περίοδο του μεσοπόλεμου, είχαν "αναδειχθεί" από το ίδιο το Ελληνικό κράτος ως "εθνοτική μειονότητα"!

Συγκεκριμένα κατόπιν συνάψεως ειδικής συμφωνίας επί των όρων της Συνθήκης του Βουκουρεστίου -το οποίο συνυπέγραψαν οι τότε πρωθυπουργοί της Ελλάδος και της Ρουμανίας, Ελευθέριος Βενιζέλος και Titu Maiorescu, η Ελλάδα συναίνεσε όπως οι Βλαχόφωνες περιοχές της ελληνικής επικράτειας τεθούν υπό τον πλήρη έλεγχο του Ρουμανικού κράτους επί θεμάτων εκπαιδευτικής και εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας.

Υπό το φως αυτής της πολιτικής επιλογής των Αθηνών, είναι όντως άξιο θαυμασμού (αλλά και ερευνητικού ενδιαφέροντος) ότι οι Βλάχοι διετήρησαν σθεναρά την ελληνικότητα τους παρά το γεγονός ότι το επίσημο Ελληνικό κράτος τους εθυσίασε προς χάριν της τότε ρεάλπολιτικής, αφήνοντας τους έρμαιοι στην επιρροή της Ρουμανικής εθνικής προπαγάνδας.

Γράφει χαρακτηριστικά ο Κρουσοβήτης Τηλέμαχος Κατσουγιάννης για τις επιπτώσεις της συμφωνίας Ε. Βενιζέλου-Τ. Maiorescu [3]:

"Πιστεύομεν ότι αμφότεραι αι θυσίαι αυταί οφείλοντο βασικώς εις την υπό των Ελλαδικών άγνοιαν της σημασίας του κουτσοβλαχικού στοιχείου, της καταγωγής του και του ρόλου τον οποίον έπαιξεν εις την διαμόρφωσιν της νεωτέρας ιστορίας του Ελληνισμού, άγνοιαν βαρύνουσαν την διανόησιν, την επιστήμην και την διπλωματίαν της Ελλάδος και η οποία συνέβαλεν εις την μειωμένην εκτίμησιν της πραγματικότητας."

Έχοντας λοιπόν διαδραματίσει τον ρόλο της Ιφιγένειας κατά την διάρκεια του μεσοπολέμου, οι Βλάχοι ευρέθησαν ενώπιον μιάς νέας πολιτικής περιπέτειας κατά την διάρκεια του Β' Π.Π.

Ο Σοφοκλής Ελευθερίου Βενιζέλος κάνει την ακόλουθη απολογητική αναφορά προλογίζοντας την πρώτη έκδοση (1948) του βιβλίου του Ευάγγελου Αβέρωφ "Η πολιτική πλευρά του κουτσοβλαχικού προβλήματος":

"Είναι πρόβλημα το οποίον συνήντησε συνεχώς την αδιαφορίαν μας, αλλά το οποίον εκ παραλλήλου συνήντησε το ενδιαφέρον και της διεθνούς διπλωματίας και προ παντός των εχθρών της Ελλάδος... Λαμβάνοντες υπ' όψιν την σοβαρότητα του ζητήματος, την ιδικήν μας αδιαφορίαν, την συστηματικήν και ενίοτε σκληράν εργασίαν των άλλων, οφείλομεν να είμεθα ευτυχείς διότι ο επικίνδυνος πολλαπλασιασμός του μηδενός, τον οποίον προηγουμένως

ανέφερα, δεν έλαβε μεγαλυτέρας διαστάσεις. Τούτο το χρεωστούμεν αναμφισβητήτως εις τον θαυμαστόν πατριωτισμόν, εις την ευφυά αντίδρασιν και εις τους θαρραλέους αγώνας αυτών τούτων των Ελλήνων κουτσοβλάχων, αγώνας εις τους οποίους ούτοι απεδόθησαν μόνοι, ακαθοδήγητοι και παλαίοντες συχνά εναντίον πανισχύρου ξένου δυνάστου..."

Συνεπώς εδώ παρατηρείται το έξης παράδοξο: Αφ' ενός μεν έχουμε την επίσημη αναγνώριση των εν Ελλάδι Κουτσοβλάχων ως "Ρουμανική μειονότητα" απο το επίσημο Ελληνικό κράτος αφ' ετέρου δε την αδιαφιλονίκητη, σαρωτική και σθεναρή άρνηση αυτών να απαρνηθούν την ελληνικότητα τους και να προσχωρήσουν στο Ρουμανικό παιδαγωγικό και εκκλησιαστικό σύστημα. Η στάση των Ελλήνων Βλαχων κατά την διάρκεια της Κατοχής -αλλά και τα δεινά που υπέστησαν τα Βλαχοχώρια απο τις δυνάμεις του κατακτητή και απο ένα μικρό αριθμό δωσιλόγων λεγεωναρίων- καταδεικνύουν τη συλλογική τους ταύτιση με τους υπόλοιπους Έλληνες στους κοινούς αγώνες της εθνικής αντιστάσεως.

Παρεκλίσεις ιστορικά υπήρξαν, όπως συνέβη άλλωστε και με αμιγώς γραικόφωνους πληθυσμούς. Εν τέλει όμως, η παρουσία μίας ισχυρής ελληνοβλάχικης ταυτότητας στη κεντρική και νότια βαλκανική άφησαν μικρά περιθώρια για μία έξωθεν κατευθυνόμενη "εθνική αφύπνιση" κατά τα τέλη του 19ου αιώνα ή αργότερα, κατα την περίοδο της Κατοχής (Β' Π.Π.).

Η προγαγανδιστική δράση του ρουμανόφρονα δασκάλου Απόστολου Μαργαρίτη (Apostol Margarit) απο το 1865 και εντεύθεν για την "διαφώτιση" και "αφύπνιση" των Ελλήνων Κουτσοβλάχων ως και η μετέπειτα (και δη μακροχρόνια) Ρουμανική προπαγάνδα στον ευρύτερο χώρο της Ηπείρου, Θεσσαλίας και Μακεδονίας (υπό το καθεστώς της συμφωνίας Ελευθερίου Βενιζέλου και Titu Maiorescu) το μόνο που επέτυχαν ήταν να δημιουργήσουν "λίγα σχολεία με πολλούς δασκάλους και δίχως μαθητές" όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Αθανάσιος Χρυσόχου [4].

Όσον αφορά λοιπόν τους λεγόμενους "Ρουμανοβλάχους" του Μακεδονικού χώρου πρόκειται -εν πολλοίς- γιά απογόνους ρουμανιζόντων Βλάχων απο την εποχή του Απ. Μαργαρίτη. Σημειωτέον ότι πολλοί εξ αυτών εγκατεστάθησαν ως άποικοι κατά την περίοδο 1924-30 στο Καντριλατέρ (Cadrilater) της Νότιας Δοβρουτσάς ύστερα από το κάλεσμα της "Mana Mari" (δηλ. της Μεγάλης Μάνας" Ρουμανίας) [5]. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι ένα μεγάλο μέρος των αποίκων "ρουμανοβλάχων" (ορμώμενων απο περιοχές της Νότιας Βαλκανικής) δραστηριοποιήθηκαν με ιδιαίτερο ζήλο στους κόλπους του ρουμανικού φασισμού έχοντας προσχωρήσει στις τάξεις παραστρατιωτικών οργανώσεων όπως αυτών της "Λεγεώνας του Αρχαγγέλου Μιχαήλ" (*Legiunea Arhanghelul Mihail*) και της "Σιδηράς Φρουράς" (*Garda de Fier*). Ομως η "Μεγάλη Μάνα" οχι μόνο δεν εκπλήρώθηκε τις προσδοκίες τους αλλά τους οδήγησε σε ολέθριες περιπέτειες κατά την διάρκεια του Β' Π.Π. αλλά και μεταπολεμικά [5]. Το κομμουνιστικό καθεστώς Τσαουσέσκου ήταν όντως καταλυτικό γιά τους αποίκους που είχαν παραδοσιακούς δεσμούς με την ρουμανική ακδοδεξιά [5]. Πολλοί -άν όχι οι περισσότεροι- εξ αυτών διεσκορπίσθησαν σε διάφορες χώρες

της Δυτικής Ευρώπης ενώ ορισμένοι εξ αυτών εγκατεστάθησαν στις Ηνωμένες Πολιτείες, Καναδά και Αυστραλία.

Επι των ημερών μας, το εγχείρημα αναγνώρισης της λεγόμενης "Αρμανικής" (Βλάχικης) ως μειονοτικής γλώσσας προωθείται κατά την τελευταία δεκαετία από μία ολιγάριθμη αλλά ιδιαίτερα δραστήρια ομάδα ακτιβιστών που εμφανίζονται ως "εθνικοί Αρουμάνοι/Αρμάνοι". Οφείλω να επισημάνω ότι οι (νεο)εθνικιστικοί και αυτονομιστικοί κύκλοι της λεγόμενης "Αρμανικής Φάρας" (*Fara Armaneasca*) και συνοδοιπόρων (*vis-a-vis A.F.A./Association des Francais Aroumains, ULCA/Uniunea try Limba shi Cultura Armyny, Society Farsarotul κ.α.*) δρώντες - ως επι το πλείστον- εκτός Ελλάδος, απεργάζονται σχεδίων που καλλιεργούν και προωθούν σε διεθνή fora (συμπεριλαμβανομένων και ημιεπισήμων οργανισμών της Ε.Ε.) αποβλέποντας στην αναγνώριση Αρμανικής /Αρμανικής εθνικής/ "εθνογλωσσικής" μειονότητας στην Ελλάδα [5, 6].

<http://www.agero-stuttgart.de/REVISTA-AGERO/ISTORIE/Buni%20rai%20sunt%20fratii%20nostri%20de%20Vasile%200Barba.htm>

Η συλλογική απάντηση του Βλαχόφωνου Ελληνισμού στις προκλήσεις των ημερών μας είναι βροντερή και αδιαφιλονίκητη [5, 7]

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Οι ελληνόφρονες Βλάχοι αντιλαμβάνονται την ταυτότητα τους ως μέλη της Ρωμιοσύνης και του ιστορικά διαμορφωμένου Ελληνικού Έθνους και ανεξάρτητα από το αν είναι ή όχι πολίτες του ελληνικού κράτους. Με στερεά τεκμηριωμένα ιστορικά δεδομένα μπορούμε να καταθέσουμε ότι ουδέποτε υπήρξε συλλογικό κίνημα εθνικού/εθνοτικού αυτοπροσδιορισμού ή αυτοδιαθέσεως των Βλάχων στον ευρύτερο Ελληνικό χώρο (δηλαδή στον μητροπολιτικό χώρο των Βλάχων του Γένους).

*"Φλεβάρης δεν κουσούριασε κι ο Μάρτης δεν εμπήκε
κι όλη η Βλαχιά συνάχθηκε να φέρει το Ρωμέϊκο"*
(Δημοτικό τραγούδι της επαναστάσεως του 1878)

Βιβλιογραφικές παραπομπές/υποσημειώσεις

1. Κεραμόπουλος, Αντώνιος Δ. «Οι Έλληνες και οι Βόρειοι Γείτονες». Συλλογος προς Διάδωσιν των Ελληνικών Γραμμάτων, Αθήναι, 1945
2. Λαζάρου, Αχιλλεύς, «Η Αρμουνική και αι μετά της Ελληνικής σχέσεις αυτής». Βλάχοι, Ιστορική Φιλολογική Μελέτη. Αθήνα, 1986
3. Κατσουγιάννης, Τηλέμαχος "Περι Βλάχων των Ελληνικών χωρων." Τόμος Β'. «Εκ του βίου και ιστορίας των Κουτσοβλάχων επι Τουρκοκρατίας». Εθνική Βιβλιοθήκη. Δημοσιεύματα Μακεδονικών Σπουδών. Θεσσαλονίκη, 1966, σελ. 77

4. Χρυσοχόου, Αθανάσιος «Οι Βλάχοι της Μακεδονίας, Θεσσαλίας και Ηπείρου». Μακεδονική Λαϊκή Βιβλιοθήκη. Δημοσιεύματα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών. Θεσσαλονίκη. 1942, σελ. 8-9

5. Αβέρωφ, Ιωάννης «Οι Έλληνες Βλάχοι και η “Αρμάνικη Φάρα”». Εφημερίδα "Το Βήμα", φύλλο 8/7/2006, σελ.7-8:
<http://www.vlahoi.net/content/view/136/2/>

6. Απόφαση της «Ομοσπονδιακής Ένωσης των Ευρωπαϊκών Εθνοτήτων/FUEN» καταγεγραμμένης στα πρακτικά του συνεδρίου του Βουκουρεστίου η οποία “απαιτεί” απο την Ελλάδα την αναγνώριση των "Αρωμόνων-Βλάχων," ως την μεγαλύτερη της μειονότητα, θέτοντας ευθέως ζήτημα πολιτιστικής και εδαφικής αυτονομίας της εν λόγω "μειονότητας" [βλ. 2005-04, σελίδα 50].
http://www.fuen.org/pdfs/20050815DOKU_BUCHAREST.pdf

7. Επιστολή/διάβημα του Διοικητικού Συμβουλίου της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Πολιτιστικών Συλλόγων Βλάχων υπό τον τίτλο «ΒΛΑΧΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΟΤΑΝ ΤΑ ΠΕΙΡΑΜΑΤΟΖΩΑ ΚΡΙΝΟΥΝ ΤΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑ»
<http://www.vlahoi.net/content/view/60/2/>

Ευχαριστήρια

Οφείλω να ευχαριστήσω τον εκ Φλωρίνης και Πελαγονίας ορμώμενο Γεώργιο Τσάπανο για την διάθεση των βιβλίων του Α. Κεραμόπουλου, Τηλ. Κατσουγιάννη, και Αθαν. Χρυσοχόου ως και τον τέως καθηγητή μου Δρ Αχιλλέα Λαζάρου για την κριτική αξιολόγηση του κειμένου.